

Život a škola Jana Kluse (1834-1886)

Životní příběh evangelického učitele v Gutech, během jehož působení byla vybudována nová školní budova (1868)

Eliášův plášť

16. října 1860 prožívaly Guty smutný den. Celá obec se onoho dne vypravila na pohřeb svého dlouholetého a oblíbeného rektora, řídicího učitele Pavla Reihse. Původem Moravák se v Gutech uchýtil, naučil se místnímu jazyku, oženil se tu a školu vedl úctyhodných 28 let (1827-1855). Vedle pozůstalé manželky Anny rozené Konieczné, byla uprostřed smutečního shromáždění ještě jedna osoba, která zakoušela tíži okamžiku více než ostatní – nastupující nový řídicí učitel a z titulu své funkce i pohřební zpěvák Jan Klus. Byl to asi právě on, kdo spolu s ligotským pastorem Jerzym Heczkiem 63 letého kantora pochovávali, tehdy ještě na starém hřbitově u dřevěného, katolického kostela. Začínající, tehdy 26letý učitel Jan Klus se v Gutech po boku Pavla Reihse zaučoval od roku 1856. Nyní nastala hodina pravdy, a on, jako Eliáš měl zvednout plášť svého předchůdce a mentora. Škola v Gutech započala psát novou kapitolu.

Původ a rodinné zázemí

Jan Klus pocházel z těch nejprostších poměrů. Narodil se v zimě, 7. února 1834 v Neborech č. p. 14, v rodině nájemníka (kumorník) Adama Kluse a Anny rozené Czopnikové. Jeho rodiče tu v podnájmu žili a pracovali na půlsedláckém hospodářství Buzků. Když byl o dva dny později, 9. února 1834 pokřtěn v evangelickém kostele v Těšíně, šli mu právě Buzkovi za kmotry. Malý Jasio vyrůstal ve společnosti dvou sester, starší Marynky (1828) a mladší Hanky (1836).

Duchovní zázemí

Klusovi jako všichni evangelíci v Neborech byli formováni evangelickým sborem na Vyšní bráně v Těšíně, kde od nepaměti docházeli. Zpěv z Třanovského kancionálu, či četba z Písma, nebo Postily Samuele Dombrovského byly součástí neděl a svátků. O povaze zbožnosti neborovských evangelíků si můžeme udělat obrázek na podkladě dobového záznamu, který si do své Dombrovky poznamenali sousedé Oszeldovi, z nedaleké mandlovny. Cituji záznam z 19. století, jakýsi katechismus v kostce: *„Co należy do wiary? 1. Wiadomość o Jezusie Chrystusie i wieleważnej zasłudze jego. 2. Prizwolenie, że obietnice ewangelii o łaskawym grzechów odpuszczeniu przez Chrystusa uznawam i za prawdziwe mam. 3. Ufnosć i*

naděje, která sobě zaslouží Ježusa Chrystusa přivlastňuje a z Pavlem s. mluví: Syn Boží mně umiloval i vydal samého sebe za mne.

Cóž jest modlitwa? Nabožna prawowiernego chrześcijanina z Panem Bogiem rozmowa, kiedy w wierze prawdziwej, albo za dobrodziejstwa przyjęte dziękuję, albo Pana Boga o coś prosí, albo się za inszemi przyczynia.

Przez cóž wierni mogą sobie wyjednać u Boga wszystko, czego im potrzeba? Przez serdeczną a gorliwą modlitwę.

Cóž tedy człowiek ma czynić, kiedy chce godnie przystępować do Wieczerzy Pańskiej? Ma się doświadczać, jeżeli jest w wierze.

Cóž to jest pokutować? Uznawać swoje grzechy a nad nimi żałować, w Pana Chrystusa wierzyć, i żywota swego polepszać.

Cóž jest to Wieczerza Pańska? Jest prawdziwe ciało i krew Pana naszego Jezusa Chrystusa, pod chlebem i winem nam chrześcijanom ku jedzeniu i picíu, od samego Chrystusa ustanowiona."

Evangelická škola v Neborech

Malý Janek od Klusů měl štěstí, že právě v době, kdy dospěl do školního věku, těšínský mateřský sbor zřídil v Neborech evangelickou školu. Stalo se tak roku 1840 v již stojícím zděném stavení (o čemž svědčí snímek katastrální mapy z roku 1836), poblíž křižovatky císařské silnice (dnes dům rodiny Hrackých v Neborech č. 83).

Jak vypadalo vyučování v té době? Děti Rakouského Slezska byly školou povinné od šestého do dvanáctého roku života. Jednotřídní školy byly zpravidla rozděleny do dvou stupňů, přičemž první trval dva roky, druhý čtyři. Do věku 15 let děti navíc navštěvovaly opakovací lekce, které obvykle probíhaly v sobotu, případně v neděli. Během školní docházky se žáci učily číst z českého slabikáře (*śląbikorz*). Když žák zvládnul základy čtení, dále je procvičoval četbou Nového zákona v polském jazyce. Důležitým předmětem bylo také psaní, dbalo se nejen o pravopis (ortografie), ale také o krasopis (kaligrafie). Nemůžeme zapomenout na matematiku, která začínala základními počty z paměti, ty byly posléze rozšířeny o dovednost počítané cifry zapisovat. Podstatným předmětem bylo rovněž náboženství a církevní zpěv. Tady měli učitelé k dispozici učebnici katechismu, který v roce 1817 vydal bystrický pastor Andrzej Paulini mladší: „*Nauka ewangelii Chrystusowej*“. Učebnice se stala natolik populární, že se dočkala 12 nových vydání a používala se až do 80tých let 19. století. Dodnes se její název používá v souvislosti s konfirmační

přípravou – „chodit na nauky“. Co se týče zpěvu, děti se učily zpívat ze starého kancionálu Jiřího Třanovského. Zbývá dodat, že prvním učitelem v neborovské škole, a tedy učitelem Jasia Kluse, byl Jerzy Niemczyk, který tu vyučoval v letech 1840-1847.

Revoluční rok 1848

V době, kdy Jan Klus končil základní školní docházku, vypukla ve Vídni revoluce – jaro národů 1848. Revoluční kruhy se aktivizovaly i na Těšínsku. Na velkostatkách v Šenově, Suché, Orlové, Karviné, Konské, i v dalších lokalitách, docházelo k sedláckým bouřím. Poddaní odmítali robotovat, když k nim pronikaly zvěsti o chystaném zrušení poddanství. V Konské se na scéně poprvé objevuje Pawel Oszelda. Oszelda pocházel z Nebor, kde vyrostl na mandlu. V době revolučních událostí byl studentem medicíny ve Vídni. Tam vstoupil do akademické legie a zúčastnil se jarních revolučních bouří. Po uklidnění situace se i on vrátil na Těšínsko a v létě 1848 rozvíjel prorevoluční činnost mezi místními rolníky. Uspořádal několik lidových shromáždění, na nich objasňoval cíle revoluce v duchu zásady „Svobodu a rovnost všem“. V některých těšínských vesnicích, například v Komorní Lhotce, Vendryni nebo Neborech, organizoval národní gardy, složené z místních rolníků. Revoluční události a společenské změny určitě zasáhly i dospívajícího mládence Janka od Klusů. Možná právě v této době národního a občanského probuzení v něm uzrálo pevné rozhodnutí – stát se učitelem.

Preparanda

Nezjistil jsem, jaká byla další studijní kariéra budoucího učitele Jana Kluse. Ale určitě byla spojena s Těšínem a tamní evangelickou školou, respektive gymnáziem. Ačkoliv, jako syn obyčejného nájemníka, zřejmě nevystudoval klasické gymnázium – na to rodina neměla potřebné finanční prostředky. Ale minimálně tu byla možnost přihlásit se na učitelský kurs – seminář, kterému se říkalo „preparanda“. Domnívám se, že na rozhodnutí dospívajícího mladého muže, Jana Kluse, přihlásit se do učitelského kursu, měla vliv osobnost nového ředitele Těšínského gymnázia, kterým byl od roku 1851 rodák z Konské, Jan Śliwka.

Do roku 1848 si učitel pro základní vesnickou školu vystačil s 3 měsíčním kursem. Ale po vládním nařízení z podzimu 1848, se seminář prodloužil na dobu 1 roku. Od roku 1851 se kurs prodloužil na 2 roky. Není jisté, jak dlouho kurs absolvoval Jan Klus. Je možné, že v době studia si přivydělával domácí výukou. Tuto informaci zaznamenal náš předválečný učitel Jan Broda, který ve své monografii věnované Gutům píše, že Jan Klus byl domácím učitelem pozdějšího školního inspektora Karella.

Podle Brody i dalších pramenů, Jana Kluse za školními škamny v Gutech nacházíme už v roce 1855, podle jiných až v roce 1856. Ale to není podstatné – zajímavější je nahlédnout do učebních osnov učitelské přípravy. Obsahovala: náboženství a etiku, nauku o zdraví a lidském těle, procvičování četby, krasopis, geometrii, kreslení, počty zpaměti i na papíře, stylistiku – sloh, německou gramatiku a kaligrafii (kurent), rovněž polskou gramatiku a krasopis (latinka), základy logiky, zeměpis, dějepis, přírodopis, nauku o hospodářství – ekonomika, technologii, obecnou nauku o výchově, hudební výchovu, tělocvik, dokonce základy výuky nevidomých a hluchoněmých.

Den ve škole

Jan Klus začal svoji kantorskou dráhu pod dozorem již zmíněného „kierownika“ Pavla Reihse, v polovině 50tých let, se schválením pastora Jerzego Heczka z Komorní Lhotky, pod jehož gesci tehdy evangelická škola v Gutech spadala. Jako samostatný učitel je ve školním výkaze uváděn od roku 1856. Vyučoval ještě ve staré, dřevěné škole z roku 1791 s číslem popisným 85, které se později říkalo Žydovnia (po vybudování nové školy ji odkoupil občan židovské národnosti a provozoval v ní hospodu). Škola stávala naproti dnešnímu domu PZKO.

Z dochovaných pamětí pamětníků, kteří v té době chodily do evangelických lidových škol, si můžeme udělat představu, jak vypadal takový běžný vyučovací den. Použiju paměti Jana Pindóra, pozdějšího pastora Těšínského sboru, který do školy začal chodit v roce 1860 (evangelická škola v Lištné) – tedy přibližně v době začátku působení Jana Kluse v Gutech: *„První hodina byla věnována výuce náboženství; děti byly povinny naučit se dvě sloky jedné z Velikonočních písní. Na pokyn učitele, určitý počet chlapců i děvčat zvedali ruce na znamení, že umí. Recitovali sloky, někteří je i zpívali. Jiní žáci, s nejistým a nepřesvědčivým projevem, byli napomínáni i trestáni. Některé děti známé svou lenivostí stály po koutech, jiné musely zůstat po škole a doučit se to, co doposud nezvládly. Tresty bývaly i fyzické. Učitel Mrowiec nestrpěl „leniuchów“, vyžadoval, aby si děti své úkoly svědomitě plnily. Tehdy nebyly tělesné tresty zakázány, rákoska svým způsobem vládla školní disciplíně.*

Učili jsme se pasáže z „Nauki“ Pauliniho. Byla to kniha dobře a systematicky sestavená na základě otázek a odpovědí, obsahovala velké množství nejpěknějších citátů Písma Svatého, které si dítě zapamatovalo a odneslo sebou jako poklad pro celý svůj život. Vedle „Nauki“ Pauliniho jsme se učili z Biblické dějepavy pastora Koczyho, přičemž učitel Mrowiec zajímavě komentoval příběhy, které kniha obsahovala. Následovaly počty. Menší žáci si procvičovali psaní cifer na tabulkách. Psali nejprve číslice do 9, následně sepisovali dvacítky, třicítky až se dopočítali do sta. Starší žáci se trénovali ve sčítání, odčítání, jiní v násobení, další v dělení. Počítaly se dokonce i zlomky. V jiných vyučovacích hodinách probíhalo

procvičování počítání z paměti. Následovalo čtení podle učebnice, která obsahovaly praktická vyprávění. Mezi nimi byl i následující verš: Zapytał ojciec swego syna,/ czy woli gruszkę z własnego ogrodu/ czy pomarańczę soczystą?/ Ja wolę gruszkę z własnego ogrodu,/ bo tamta obca a gruszka ojczysta./ Pochwalił ojciec roztropnego syna,/ że pięknie myśli za młodu./ Kto dzieckiem będąc, kochać kraj zaczyna,/ ten kiedyś będzie pociechą narodu.

Takové a jim podobné básničky utkvěly v paměti dítěte a později se připomněly v nejedné životní situaci. Po hodině čtení následovala obědní přestávka. Kdo měl co k snědku, kousek chleba s máslem, nebo skývku suchého chleba, vytahoval svačinu z aktovky, dělil se se sousedy a s chutí snědl. Vydatnější oběd čekal žáky až doma, když se podvečer vraceli ze školy. Během hodinové obědní pauzy jsme ve třídě dělali také různé úkoly a cvičení z počtů, gramatiky a jiných předmětů. V jednu hodinu odpoledne vstupoval učitel do třídy. Mládež začala vyučování hlasitým předříkáním modlitby Páně, následovala četba Nového zákona, počty a kaligrafická cvičení – psaní. Opisovali jsme podle vzoru, a nejmladší žáci na pokyn učitele předstupovali a každý musel přečíst, buď po slabikách, anebo plynule, to co napsal.“ (citát z Pamětníku ks. dr. Jana Pindóra, str. 32 - 34)

Rozšíření výuky

Po roce 1849 se v osnovách objevují další předměty: fyzika, zpěv, geometrie, kreslení a zeměpis. I o tom referuje tehdejší žák evangelické lidové školy Jan Pindór, který barvitě popisuje obrázkovou knihu zoologie, anebo nový školní atlas s mapou Rakouska-Uherska. Dětem se v té době do rukou dostávají i nové učebnice z dílny ředitele evangelického gymnázia v Těšíně, Jana Śliwky. Pěkně jsou zachyceny na jeho náhrobku, na evangelickém hřbitově v Cieszynie. Od roku 1853 se od druhé třídy povinně vyučuje německý jazyk. Jan Pindór o tom referuje: „Mezi nejdůležitější vyučovací předměty ve škole, jak ostatně v celém Rakousku, se počítala výuka německého jazyka. Z domova jsem německy neuměl ani slovo, rodiče ten jazyk neznali, hovořili pouze polsky. W Rakousku byla však němčina pokládána za nezbytnou, a když bylo lidové školství roku 1868 zreformováno, položila si škola za nejpřednější cíl naučit děti německy. Byl proto určen stanovený počet slov, které se má žák v průběhu prvního školního roku naučit, stejně i počet slov pro další ročník, a počítalo se, že pokud učitel svůj závazek splní, i dítě, které v 6 letech vstupuje do školy bez jakékoli znalosti německého jazyka, když jí bude ve 14 letech opouštět, bude německy mluvit už dokonale. Avšak velmi rychle se ukázalo, že hezky naplánované výsledky zůstanou jen na papíře. Výuka cizího jazyka není věc snadná a vyžaduje velké námahy a obětavosti. V dobách mé školní docházky takové nasazení ještě nebylo obvyklé, vláda se školstvím tolik nezabývala, a školami evangelickými už vůbec. Výuka němčiny tu byla nepovinná. Když si učitel všimnul nadanějšího hochy, zeptal se ho, zda by chtěl patřit do skupiny němčiny.

Obvykle se do takové skupiny přihlásilo nemnoho chlapců, výjimečně i děvčat. Jím se potom učitel denně věnoval přes půl hodiny, ale výsledky té práce nebyly bůhvíjaké.“ (citát z Pamětníku ks. dr. Jana Pindura, str. 35- 36)

Veřejné zkoušky

V době působení učitele Jana Kluse, se na obecných školách konaly každý rok závěrečné zkoušky. Slavnostní atmosféru závěrečných zkoušek zachytil ve svých vzpomínkách učitel Jan Kubisz, (původem z Konské, později dlouholetý učitel v Hnojníku) ve svých „Pamětech starého učitele“: „Každý rok se konala veřejná zkouška, kterou vykonával pastor a ten také určoval její termín. V Konské probíhala na jaře, v květnu. Třída byla na slavnost uklizena a umyta a celá škola byla krásně vyzdobena. Ráno se scházely děti svátečně oblečené a zasedly slavnostně v lavicích. Přišli také rodiče, starosta a „školní dozorce“, tj. jeden z obyvatelů obce, který se staral o potřeby školy, přišli také učitelé středních škol. Když přijel pastor, vyšlo se mu naproti a byl slavnostně přivítán. Zkouška začala. Pastor seděl za stolem, vedle učitelé, vzadu za lavicemi seděli nebo stáli rodiče. Nejdříve děti zazpívaly nějakou pobožnou píseň, pak učitel zkoušel z náboženství a jiných předmětů. Podle odpovědí dětí hodnotili přítomní učitelovu práci. Důležitou roli hrály při zkoušce též „probeszryfty“, které učitel, seřazené podle známek a svázané do barevného sešitu, předkládal vizitátorovi, a ten je podával dále přítomným učitelům a rodičům. Pilné děti dostávaly „prémii“, zpravidla knihy, do kterých učitel vepsal nějaký citát a pastor přidal svůj podpis. K tomu ještě učitel veřejně četl jména těch žáků, kteří nejhorněji chodili do školy.

Po zkoušce se konala u učitele pohoštění, na které byli pozváni pastor, učitelé, starosta a školní dozorce. Pamatuji si, že farář Kłapsia rád jedl raky. Jejich chytání na toto pohoštění se u nás těšilo velké oblibě. Tyto zkoušky jsou dnes již minulostí, na kterou se dnešní pokroková generace dívá se soucitným úsměvem. A přece, ty zkoušky měly svůj smysl, neboť přispívaly u rodičů k probuzení zájmu o školu, což v dnešní době nejednou tak velmi chybí.

Učitel za školou

Jan Klus, jako každý evangelický učitel měl i své povinnosti „za školou“. Mezi ně patřila především služba na pohřbech: „Ale práce takového učitele nebyla ohraničená pouze výukou ve škole. Učitelé sloužili také na pohřbech ve svých obcích, za účasti pastora, i bez něj. Učitel si k pomoci bral několik starších žáků, později i žaček a s nimi vedl zpěv. Tehdy se zpívalo doma, tři, nebo čtyři písně. Následně učitel pronesl smuteční proslov, který si sám připravil, čímž nejednen učitel proslul nejen na obci, ale i v širokém okolí. Po

konci domácí pohřební bohoslužby, šel učitel na čele smutečního průvodu ke hřbitovu.“ (citát z Pamětníku ks. dr. Jana Pindóra, str. 36).

Učitelovo živobytí

Protože evangeličtí učitelé nebyli placení státem, ale svými obcemi, jejich plat nebyl vysoký. V první polovině 19. století to bylo 100 – 120 zlatých ročně, k tomu deputát od rodičů žáku v naturáliích: určité množství chleba, obilí a brambor. V roce 1816 na toto téma píše školní referent Opolski toto: *„Učitelé pracují, snaží se dostat svým povinnostem, a přitom trpí hladem a zimou.“* I proto si učitelé přivydělávali na zmíněných pohřbech, na Nový rok chodili s koledou a o Velikonocích se „smiergustem“, kde dostávali výslužku pro přilepšenou.

Co se týče platu učitele Jana Kluse, dochovaly se školní výkazy, které byli pastoři povinni posílat seniorovi do Těšína. Záznam z roku 1868, nám nabízí srovnání v rámci škol Ligotské farnosti: Nejvíce pobírali učitelé v Komorní Lhotce, Hnojníku – 200 zlatých ročně, ve Smilovicích dokonce 210 zlatých. Jan Klus v Gutech jen 140 zlatých, nejméně platili učitele v Řece, bral dohromady pouze 130 zlatých.

Kantorovo bydliště

Z matričních záznamů můžeme vystopovat i místa pobytu Jana Kluse, v době kdy žil a učil v Gutech. Když se v roce 1856 ženil, tak má ve své adrese zapsáno: Guty č. 84, tedy ne adresu staré školy, ale sousedního hospodářství, kde pobýval v podnájmu. Bylo to u Jana Kowalczyka, na panském chalupnickém gruntu. Později, když se mu narodí syn Jan, to bude už adresa Guty 11, dnes už zaniklá usedlost v Gutech-dědině. Roku 1861 to budou Guty 10, tam se zdrží až do roku 1867, kdy ho už nacházíme na adrese Guty 8. V roce 1870 se už objevuje v Gutech č. 6, tedy na fojtství, ale roku 1872 se rodina zase vrací na adresu Guty 8. Tedy už v době, kdy stála nová škola. To nasvědčuje tomu, že zasloužilý učitel dal v novém služebním bytě asi prostor svým nástupcům, kteří se u nás v 70tých letech hojně střídali.

Učitelova rodina

Jan Klus se ženil 23. září 1856 v evangelickém kostele v Těšíně, bylo mu tehdy 22 let. V matrice je už veden jako „schullehrer“ – školní učitel. Jeho manželkou se stala Anna Sikorová z Nebor č. 78, měla 18 let. Byla to zřejmě taková školní svatba, čemuž nasvědčují jména svědků: Pavel Remorz, toho času učitel ve Smilovicích, později bude učitelem v Řece, druhým kolegou v pozici starosty byl učitel z Nebor, Jan Macura.

Mezi lety 1859 – 1870 rodinu rozšířilo 8 dětí, žel 5 z nich zemřelo už v časném dětském věku. Vyššího věku se dožili jen Marie (1863), Jiří (1870) a Anna (1872).

Záměr výstavby nové školy

Stará dřevěná škola z roku 1791 začala být během ubíhajících let pro školní výuku nedostačující. V 60tých letech se počet žáků školou povinných pohyboval kolem 80. Dochované archivní materiály v pozemkových knihách Gutů ale svědčí o tom, že vedení obce začalo plánovat výstavbu nové školy už podstatně dříve. Dokládá to dokument z 15. října 1848, kdy evangelický sbor v Komorní Lhotce v zastoupení pastorem Jerzym Philipkem odkupuje od sedláka Jana Bobka část jeho usedlosti v Gutech č. p. 28 za 200 zlatých. Právě na tomto pozemku se ve druhé polovině 60tých let k výstavbě zděné školy konečně přistoupí.

Výstavba školy 1866-1868

Podle letopočtu 1866, který se nacházel v omítce věže školy, lze soudit, že výstavba začala právě v onom roku. Dobový tisk, populární *Gwiazdka Cieszyńska* redaktora Pawła Stalmacha, posléze informuje (květen 1868) o tom, že stavba bude brzy dokončena: „*W Gutach krzątają się około wybudowania szkoły nowej, gdyż obecna drewniana nie dogadzała. Można się spodziewać, iż gdy gmina z różnych stron zapomogę pieniężną otrzymała, nieomieszka też należycie izbę szkolną wyposażyć, gdyż im na środkach nie schodzi. Dzięki przeto wszystkim, którzy się przyczyniają dla dobra szkoły, a dziatwa szkolna niech wyrasta na poczciwych i mądrych obywateli kraju i ojczyzny naszej.*”

Škola, její vybavení a areál

Podle zprávy o stavu evangelických škol v Rakouském Slezsku z roku 1869 (KOLATSCHEK, Julius A, *Die evangelische Kirche Oesterreichs in den deutsch-slavischen Ländern*. Wien 1869) se dovídáme podrobnosti o škole a jejím areálu. Nová, zděná školní budova, č. p. 91, dnešní evangelická fara, disponovala jednou vyučovací třídou, bytem pro učitele, věží se zvonem, jak i hospodářským zázemím ve sklepě. K budově školy patřil pozemek o rozloze 1 jochu (5 755 m² = přes půl hektaru). V roce 1869 obec evidovala 102 školou povinných dětí, z nichž se vyučování účastnilo 82 žáků.

Na základě popisu podobné školní budovy v Horní Lištné, která byla postavena v roce 1852, si můžeme udělat představu, jak to v nové školní třídě vypadalo. Pamětník Jan Pindór vzpomíná na budovu školy, respektive na svůj první den v ní: *„V dobách, na něž vzpomínáme, nebyly v Rakousku ještě obecné školy, ale jen konfesní, soukromé, zakládané a udržované církví, respektive farními sbory z vlastních zdrojů. Takové školy zakládali zejména evangelíci, když se jim dostalo jakýž takých svobod. Lidová škola v Horní Lištné byla založena v roce 1852. Uznávaný gazda Adam Olszar, daroval velký kus pole k její výstavbě, pozemek pro zahradu i kus pole do užívání učitelů. A na tomto pozemku byla vystavěna školní budova, na onu dobu okázalá, z kamene a cihly. Protože půda na tom místě byla trochu bažinatá, vystavěl se vysoký kamenný základ, takže při vstupu do školy se muselo stoupat po třech, či čtyřech kamenných schodech. Polovinu budovy zabírala školní třída, druhou byt učitele, skládající se ze dvou nebo tří pokojů a kuchyně. Ke školní budově přináležely i hospodářské budovy, chlév a stodola. Budova, nová, zděná, pěkně obílená, působila okázale.*

Učitel Mrowiec mně uchopil za ruku, uvedl do třídy a ukázal mi místo v lavici. Koukal jsem v údivu na všechno, co jsem ve třídě viděl. Byla to velká místnost, zabírající polovinu dost rozlehlé školní budovy. U oken byl stupínek z desek, na něm stál stůl, na něm různé školní učebnice, vedle nich husí brka, které si učitel sám svým strouhátkem strouhal, protože v těch dobách, byly kovové péra ještě vzácností. Při stole stálo křeslo pro učitele. Na stupínku byla ještě černá tabule k psaní a počítání, nad ní visel obraz, tehdy ještě mladého císaře Rakouska Františka Josefa I. Vprostřed třídy byla široká ulička vedoucí až ke stupínku, a po obou stranách uličky byla umístěna dlouhá řada školních lavic, ve kterých jsme seděli, napravo chlapci, nalevo děvčata. Každý měl své vyznačené místo, na kterém seděl tak dlouho, dokud nepostoupil výše. Do lavic, které měly poličky, jsme si ukládali své toky s učebnicemi, klobouky i kousky chleba k svačině. Ve škole bylo okolo 120 dětí. Nejpřednější místa se nacházely vepředu při stupínku. Ten, kdo seděl v první lavici, byl premiantem, jak na straně chlapců, tak na straně děvčat... Já jsem seděl vzadu, v předposlední lavici, tiše, v očekávání věci, které na mně čekají.“ (citát z Pamětníku ks. dr. Jana Pindóra, str. 28, str. 31 – 32).

Otevření školy ve stínu vnitro-církevního sporu

Nová škola v Gutech byla slavnostně posvěcena v neděli 24. června 1868. Už citovaný dobový tisk v jednom z červencových čísel roku 1868 zaznamenal průběh slavnostního aktu posvěcení. Slavnost byla zahájena u „staré školy“, pro tuto příležitost zvlášť sepsanou písní. Následně zazněla „rozlučková“ řeč, kterou „jadrnými slovy“ pronesl tehdejší pastor Jerzy Heczko (1825–1907) z Komorní Lhotky. Poté se už slavnostní shromáždění přesunulo nahoru, k objektu nové školy, kde akt jejího posvěcení a otevření dokončil senior dr. Theodor Haase (1834–1909), tehdejší pastor v Bílsku.

Právě s jeho osobou se pojí dobový spor uvnitř evangelické církve. Senior Haase, pozdější (od roku 1882) vrchní představitel evangelické církve (superintendent), byl představitelem liberálního, proněmecky smýšlejícího křídla. Proti němu vystupovali pastoři z polského národnostního okruhu, kteří svým věroučným přístupem bránili konzervativní učení proti modernímu racionalismu. V jeho důrazu na intelekt, upozadění náboženské zkušenosti a preferenci němčiny, viděli nebezpečí vyprázdnění obsahu víry, ale také marginalizaci polského jazyka, jazyka prostého lidu.

Zmíněné kontroverze vylily na povrch, i během slavnosti otevření nové školy v Gutech. Anonymní pisatel, který se pod článkem v *Gwiazdce Cieszyńskiej* podepsal iniciály P. B., bez servítků, a místy velmi ostře kritizuje proslov seniora Haaseho, který svým vystoupením naprosto zklamal natěšenou gutskou evangelickou obec: *„Udaliśmy się potem ku nowej na pagórku wzniesionej, wieżę ozdobionej szkółce. Tu przybywszy, każde serce stało otworem na przyjęcie słowa Bożego z ust pasterza, seniora ks. dr. Haasego z Bielska. Lecz jak bardzo zostaliśmy zawiedzeni w naszej rachubie! Senior dr. Haase obrał sobie za temat: ‚porównanie starej szkoły z nową‘. A tak porównywał więc drzwi, okna starej szkoły z nową, powiedział, że nowa szkoła z kamieni a stara z drzewa i t. d. aż przyszedł na swój ulubiony ‚postęp‘. Zaczął mówić o fabrykach, machinach, pługach, o kolei żelaznej, wspomniął o naszych czcigodnych, od dawna w grobach spoczywających przodkach, że się im ani nie śniło o takich machinach jaki to teraz są.*

Zapytujemy szanownego seniora: czy te maszyny, fabryki, krótko, ten postęp, jest wynikiem terażniejszości? Czy przodkowie nasi nie przykładali się swą pracą, swym potem czoła do tego, czego my teraz używamy? I owszem, od początku świata, od mglistej starożytności, od owych czasów egipskich piramid i sfinksów, pracowano na tem, co teraz postęmem nazywają. A więc, nie godzi się naśmiewać z naszych przodków, z ich nie umiejętności, bo bez nich nie było by postępu terażniejszego. Co nas najbardziej raziło w tem kazaniu (chcę powiedzieć w tej mowie, bo to kazaniem nazwać nie można), to było wyrażenie się p. seniora: ‚że pachołków P. Bóg w niebie nie potrzebuje‘.

Toż tylko ludzie oświeceni jako n. p. p. senior, ministrzy, inteligencja będą mieć udział w królestwie niebieskim, a gdzież my lud wiejski, my prostaczekowie będziemy umieszczeni? Tak to uczy ten nowy protestantyzm? Z ogólnym oburzeniem powrócił lud do domów, żałując drogi i straty czasu, bo u nas to jeszcze lud naturalny, nie zepsuty, który łatwo rozezna banialuki od prawdy. Nie radzimy p. seniorowi z podobnemi kazaniem pojawiać się u nas, mógłby się narazić na wielkie nie przyjemności. Kończąc chce jeszcze dodać, że przy mówieniu tego kazania nie spostrzegliśmy najmniejszej pobożności, któraby może była tę mowę nieco przyprawiła.”

Završení života

Dodejme, že Jan Klus zakončil své působení v gutské škole v pozici řídicího učitele po 15 letech působení, roku 1871, kdy je posledně zmíněn ve školním výkaze. Nicméně zřejmě nadále vypomáhal, ve funkci pomocného učitele. Jan Broda shrnuje působení učitele Kluse v Gutech těmito slovy: „*był to człowiek światły, trzeźwy i godny swego stanowiska.*“ Učitel Jan Klus zemřel v roce 1886 v Gutech, ve věku pouhých 52 let, pravděpodobně na fojství, č.p. 6. Byl pohřben na tehdy nově založeném evangelickém hřbitově (1882).

Další osudy školy

Po odchodu učitele Kluse z vedoucí pozice, nastalo ve škole pár let „anarchie“, jak to popisuje historik Broda. Učitele se střídali jak na běžícím pásu. Situace ve škole se stabilizovala až s příchodem učitele Jana Sikory, který v Gutech učil v letech 1877–1916. Roku 1890 se škola stala „obecnou“, to znamená, že přestala být výhradně evangelickou a mohly ji navštěvovat i děti katolického vyznání. Začátkem 20. století přestala i tato budova kapacitně vyhovovat, a tak roku 1903 byla otevřená již v pořadí třetí (č. p. 131, dnešní Mateřská škola), která zde působila do svého zrušení v roce 1978. Budova staré zděné školy byla upravena na byt pro učitele, v němž také našel domov poslední předválečný ředitel, Jan Szczuka, správce školy v letech 1916–1937, dědeček někdejšího předsedy Evropského parlamentu Jerzego Buzka, rodáka ze sousedních Smilovic. Nesmíme zapomenout ani na existenci české školy, která byla v Gutech otevřena roku 1923. V současnosti již paradoxně není v Gutech v provozu žádná ze zmiňovaných škol. Jako školní zařízení slouží pouze budova nové polské školy (č. p. 131), přestavěná v 70. letech 20. století, kde sídlí Mateřská škola „Čtyřlístek“ s českým vyučovacím jazykem.

Poté, co roku 1950 došlo v Gutech k založení samostatného sboru Slezské církve evangelické augsburského vyznání, stala se stará škola (č. p. 91) sídlem farního úřadu a bydlištěm prvního pastora Jerzyho Badury. Fara tehdy prošla prvními stavebními úpravami. Za působení dalších duchovních správců, Kazimierze Suchanka a Zuzany Szpakové byla dále renovována. Dnešní podobu jí dala generální rekonstrukce provedená v letech 2002–2005. Někdejší školní budova v současné době plní úlohu sborového centra, v němž probíhají setkání dětí, mládeže, žen, stejně jako i biblické hodiny, konfirmační příprava či zkoušky pěveckého sboru. Zůstává našim duchovním zázemím a domovem.

U příležitosti 150 výročí posvěcení Evangelické školy v Gutech sepsal Vlastimil Ciesar (červen 2018)